

Caroline – en usædvanlig præstekone i Øsløs

af Ingvard Jakobsen

Artiklen fortæller om et præstepar på Hannæs i årene omkring 1900, som var åben for nye tanker og idéer og derved på en række områder kom til at sætte deres præg på lokalsamfundet. Den piberygende Caroline Thomsen var medstifter af afholdsforeningen og foreningens formand gennem 24 år, hun kæmpede energisk for bl.a. kvinders valgret og arrangerede et møde i præstegårdshaven med deltagelse af så kendte politikere som den radikale Ove Rode og socialdemokraten Nina Bang, der senere blev verdens første kvindelige minister – mødet affødte en ironisk kommentar i Thisted Amts Tidende.

I 1883 flyttede et ungt par ind i den gamle præstegård i Øsløs. Det var Villiam Martin Svejstrup Thomsen og hans hustru Caroline. Det nye præstepar kom fra Mors, hvor Villiam Thomsen havde været kapellan siden 1878. Han var her blevet stærkt grebet af den grundtvigianske bevægelse, der i disse år stod meget stærkt på øen. Også i Øsløs var der mange grundtvigianere, og der var samme år blevet dannet en frimenighed på Hannæs, så det var blandt venner, pastor Thomsen begyndte sit virke. Denne artikel skal dog mest handle om Caroline Thomsen. Men vi begynder med lidt om hendes mand.

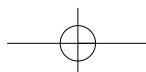
Villiam Thomsen blev født i Nibe 1849 som søn af købmand Thomas Thomsen og hustru Marie Katrine Svejstrup. Kort efter fødslen flyttede de nybakte forældre til København og senere Vejle. Moderen havde et svagt helbred, og hun døde allerede 1864. Efter moderens død flyttede Villiam til København for at læse til præst. Han blev cand. theol. i 1874 og underviste herefter på flere højskoler. I 1875 blev han gift med sin Caroline, og parret slog sig ned i Ebeltoft.

Villiam Thomsen underviste på byens højskole, og Caroline oprettede sin egen pige-skole, hvor hun havde 14 elever. Som nævnt blev Thomsen kapellan på Mors hos pastor

Dahl i Sejerslev. Her kom han hurtigt ind i kredsen omkring den oprørske valgmenighedspræst Rasmus Lund og hans kamp for at forblive i folkekirken, der som bekendt endte med dannelsen af en frimenighed i Øster Jølby. Rasmus Lunds bror, Christian Ehrenfried Lund, var sognepræst i Øsløs-Vesløs-Arup fra 1866 til 1883, da han på grund af dårligt helbred måtte opgive sit embede, som gennem flere år reelt var blevet passet af hans kapellan, Søren Anker-Møller, der nu blev frimenighedspræst i Klim og i øvrigt senere gift med Rasmus Lunds datter, Marie. Det kan være denne forbindelse, der henledte Thomsens opmærksomhed på embedet i Øsløs-Vesløs-Arup.

Friskole og afholdsforening

Caroline Thomsen var født i Skodborg i Sønderjylland 1853 som datter af gårdejer og sognefoged Jesper Oluf Thomsen og hustru Juliane Haderup. Da parret flyttede til Øsløs, var Caroline mor til to børn, Grethe og Guttorm, der begge var født på Mors, og i 1885 fødte hun sønnen Haakon, der døde som barn. I 1883 blev der dannet en friskolekreds i Øsløs, og da man manglede et sted at undervise børnene, tilbød præsteparret i forståelse med de kirkelige myndigheder, at det kunne

ske i præstegården. Derefter blev der drevet friskole her indtil 1892, da der blev opført en ny friskole i landsbyen. I den hyggelige skolestue i præstegården blev børnene i de første år undervist af Caroline, men senere blev der ansat en lærerinde. Det vides ikke, hvor mange elever der gik i den lille skole, men mon ikke det har været 10-15.

Et af de alvorlige problemer i samfundet på den tid var det store drikkeri i den fattigste del af befolkningen, der søgte trøst i den billige brændevin for den sociale nød blandt arbejdere, landarbejdere og husmænd. Drikkeriet gjorde blot problemerne værre, og det var ikke mindst på den baggrund, at der fra ca. 1880 blev stiftet en lang række afholdsforeninger i hele landet. På initiativ af blandt andre Caroline Thomsen blev Øsløs Afholdsforening stiftet i 1885. På den første generalforsamling, der blev afholdt i præstegården, blev Caroline Thomsen valgt til formand. Det

Caroline Thomsen (1863-1938), gift med William Martin Svejstrup Thomsen, præst i Øsløs fra 1884 til 1908.

gjorde hende til en af de første kvinder i hele landet, som blev formand for en forening, der havde både mænd og kvinder som medlemmer.

Under hendes ledelse blev foreningen hurtigt en af de største afholdsforeninger i Thisted Amt med over 300 medlemmer. En af årsagerne til den store medlemsskare var sikkert Øsløs-boernes uheldige oplevelser med de »børster«, som arbejdede ved den store udtørring af Vejlerne fra 1868 til ca. 1890. I fritiden var mange af dem ofte berusede og drog hængende gennem Øsløs, hvor de gjorde stor skade, ligesom de mødte op til dansegilderne og stjal de lokale piger for næsen af karlene. Dette kunne give anledning til ballade. Mange af medlemmerne var unge mennesker, der med egne øjne havde set alkoholens skadelige virkninger, og kvinder, som var gift med mænd, der havde alkoholproblemer.

Foreningen afholdt mange møder, og en del af disse var ungdomsmøder, der ofte afsluttedes med dans. Det skulle lokke andre unge ind i foreningen og samtidigt vise omverdenen, at man godt kunne more sig uden alkohol. Hver sommer afholdt man sammen med Øsløs Skyttekreds en stor afholds- og skyttefest, der samlede 6-700 mennesker på Højbjerg lidt uden for Øsløs, hvor der var foredrag, taler, skydekurrencer, selskabslege og afsluttende dans. Foreningens møder blev afholdt på byens to skoler, søndre og nordre, og senere også på friskolen. Caroline Thomsen var foreningens formand i 24 år indtil 1909, da hun flyttede fra byen, men det vender vi tilbage til senere.

I 1910 kunne Øsløs Afholdsforening fejre 25 års jubilæum. Festen blev holdt i det netop indviede forsamlingshus i Øsløs. Her var Caroline til stede, og under stort bifald blev hun udnævnt til æresmedlem af hendes afløser som formand, husmand Morten Jensen. I årene efter Første Verdenskrig gik afholdsfore-

ningernes medlemstal kraftigt tilbage, især på grund af de høje afgifter på brændevin, som netop var blevet indført på opfordringer fra ikke mindst afholdsforeningerne. Omkring 1930 var der kun ganske få medlemmer tilbage i Øsløs, og foreningen blev opløst.

Fredssagen

Villiam Thomsen var i mange år meget optaget af fredssagen, og han sad i hovedbestyrelsen for Dansk Fredsforening. Desuden rejste han rundt i landet, hvor han holdt foredrag om folkekirken og fredssagen. I 1900 skrev og udgav han en bog om samme emne. Han var blandt de præster, der forsøgte at få indført en årlig fredssøndag i folkekirken, hvor man sammen skulle bede for og prædike om fred på jorden. Det skabte en heftig debat blandt landets præster, og Thomsen deltog med artikler i flere aviser, men uden at der dog skete noget i sagen.

I 1903 blev Dansk Fredsforenings årsmøde afholdt i Øsløs, hvor der i den gamle præstegårdshave blev holdt mange taler for fredssa-

Fredrik Bajer (1837-1922) var medlem af folketinget i årene 1872-95 for Det Forenede Venstre. Han var stærkt engageret i såvel dansk som internationalt fredsarbejde og stiftede Dansk Fredsforening, som han var formand for i en årrække. For sit store arbejde for fredssagen, herunder et omfattende forfatterskab, modtog Fr. Bajer i 1908 Nobels Fredspris (delt med svenskeren K. P. Arnoldson).

Fredrik Bajers ægtefælle, *Matilde Bajer (1840-1934)* var energisk kvindesags- og fredsforløber. Stiftede i 1871 Dansk Kvindesamfund, hvis første forklvinde hun blev.

gen, bl.a. af foreningens formand, Fredrik Bajer, og også mødets vært gav sagen et par fornuftige ord med på vejen. Caroline bakkede sin mand op i denne vigtige sag og var sikkert glad for værtskabet for det store arrangement, der samlede deltagere fra hele landet.

Thisted Amts Tidende brugte en forside på dækning af mødet. I kredsen omkring fredsvenerne fik præsteparret mange venner, hvoraf de fleste tilhørte den fløj af partiet Venstre, der støttede sig til Viggo Hørup, altså den del, der ønskede omfattende forandringer i det danske samfund. Det var denne fløj, der i 1905 endeligt brød med partiet og dannede Det Radikale Venstre. Villiam og Caroline var blandt de første, der tegnede sig som medlemmer af det nye parti.

Kvinders valgret

Spørgsmålet om kvinders valgret var en anden sag, som Caroline kæmpede indædt for i mange år. Her var hun sikkert blevet påvirket af Matilde Bajer, der var gift med formanden for Dansk Fredsforening, Fredrik Bajer. Matilde Bajer var i 1871 med til at stifte Dansk Kvindesamfund og blev valgt som den første forklvinde. Hun var desuden et fremtrædende medlem af Dansk Fredsforening og skrev mange artikler om kvindernes ret til valgret, som grundlovens »vise« fædre havde glemt at få med i 1849. Caroline deltog i flere møder om emnet, og i 1908 arrangerede hun selv et møde i præstegårdshaven i Øsløs.

Ifølge det lidt ironiske referat i Thisted Amts Tidende havde mødet ikke samlet mange tilhørere. Caroline Thomsen bød selv den »ikke særligt store skare« velkommen. Talerne var den lokale folketingsmand, venstremanden Jens Peter Nørhave, Vust, der var valgt i Frøstrup-kredsen, den radikale folketingskandidat Ove Rode og socialdemokraten Nina Bang, der i 1924 blev udnævnt til ver-

På engen ved Øsløs præstegård i slutningen af 1800-tallet. På billedet ses pastor Thomsen og frue til venstre.

dens første kvindelige minister. Alle talere var tilhængere af valgret for kvinder, men Jens Peter Nørhave ville have valgretten indført i et langsommere tempo end de to andre. Samme år blev der indført kvindelig valgret til kommunevalgene, mens Caroline og hendes medsøstre måtte vente til 1915, før kvinder opnåede valgret til folketing og landsting.

I 1893 blev der oprettet en statstelefoncen-

Den radikale politiker *Ove Rode* (1867-1933) spillede en betydelig rolle ved udformningen af partiprogrammet for Det Radikale Venstre i 1905. Han var et fremtrædende medlem af folketinget 1909-27 og landets indenrigsminister i årene 1913-20.

Ove Rode var uddannet som journalist og var gennem mange år tilknyttet Politiken, fra 1927 som avisens chefredaktør.

tral i Øsløs, og selvfølgelig sagde det fremskridtsvenlige præstepar ja til at få apparatret opstillet i præstegården, og så kunne Caroline tilføje titlen *omstillingsdame* på sit visitkort, men der var i de første år kun få abonnenter. Centralen forblev i præstegården indtil 1908, da den blev flyttet til murer Niels Thoudahls hus, der lå tæt ved præstegården. Her var det Thoudahls kone, Line, der overtog knapperne. I 1923 blev centralen overtaget af Jydsk Telefon, og i 1941 overgik de daværende 17 abonnenter til centralen i Vesløs.

Villiam Thomsen havde et godt forhold til frimenighedsfolkene i sit pastorat, og han deltog ofte – også som taler – i deres møder, der blev afholdt i Vesløs Samlingshus. Samlingshuset var opført af frimenigheden i 1883. Også andre foreninger brugte huset. De tre afholdsforeninger i Øsløs, Vesløs og Arup afholdt deres fællesmøder, og husets lokaler har været brugt til politiske møder m.m. Det gode forhold mellem frimenighed og sogne-

præst resulterede ofte i, at frimenighedens medlemmer deltog i de almindelige gudstjenester i pastoratets tre sognekirker.

Fiskeriforening og husflid

I 1900 kunne det aktive præstepar fejre sølvbryllup, og parret modtog mange gaver fra hele landet, blandt andet fra Dansk Fredsforening og Danmarks Afholdsforeninger. Fra sognebørnene var der et kaffestel og mange lykønskningstelegrammer fra kirkelige kredse.

I årene efter århundredeskiftet fortsatte præsteparret med at involvere sig i det lokale foreningsliv. Villiam Thomsen dannede en lokal afdeling af Dansk Fredsforening, og i 1900 tog han initiativet til oprettelsen af Hannæs Fiskeriforening, der som medlemmer havde fiskerne fra Øsløs, Amtoft og Feggesund – han havde selv garn i fjorden. Den vigtigste opgave for den nye forening var administrationen af hjælpeekassen for fiskere og fiskeren-

ker i nød. Thomsen blev valgt som foreningens første formand. Også Øsløs Husflidsforening havde parrets interesse, og da foreningens mangeårige formand, lærer Niels Sodborg, fik embede i Vesløs, overtog Villiam Thomsen i 1904 formandsposten. Caroline underviste i håndarbejde i samme forening, der havde til huse i friskolen.

På hjemmefronten havde Caroline nok at se til. Hun havde hjælp til det huslige, men skulle også være værtinde for de mange besøgende i præstegården. Som tidligere nævnt døde Carolines yngste barn, sønnen Haakon, og han passede hun med stor omsorg lige til det sidste. Trods de mange aktiviteter havde Villiam Thomsen hele livet igennem et dårligt helbred, og han havde bl.a. ofte stærke hovedsmerter, som han dulmede med cognac. I slutningen af 1907 fik han konstateret leverkræft. Sygdommen medførte, at han i begyndelsen af 1908 måtte tage sin afsked som sognepræst i Øsløs-Vesløs-Arup. Sønnen Gut-

Pastor Thomsen som kusk, der henter gæster i Feggesund, ca. 1900.

torm og hustruen Helga havde i en årrække boet i præstegårdens forpagterbolig. Her flyttede Villiam og Caroline nu ind, da den nye sognepræst, Johannes Nielsen, etablerede sig i præstegården med sin familie.

Caroline passede nu sin syge mand med omsorg og kærlig pleje, og hun måtte med stor sorg se på, at han blev svagere og svagere, uden at hun reelt kunne gøre ret meget. Ofte har hun sikkert søgt tilflugt fra det hele med en pibe tobak i et stille hjørne af huset, for Caroline var nemlig en inkarneret piberyger – dog kun inden for hjemmets fire vægge. Dette er med til at tegne billedet af en stærk og usædvanlig kvinde.

I februar 1909 døde Villiam Thomsen, kun 59 år gammel, og han blev begravet på Øsløs Kirkegård. Der deltog mange mennesker i højtideligheden, og der kom folk fra hele landet for at tage afsked med den på mange måder usædvanlige og populære mand. Efter begravelsen var der nekrologer og mindeord i mange af landets aviser og blade, og sognebørnene i Øsløs, Vesløs og Arup rejste en smuk mindesten på graven.

Et nyt kapitel begynder

Caroline skulle nu begynde et nyt kapitel i sit liv i Vesløs. Guttorm Thomsen købte nemlig i 1906 en udstykningsejendom fra herregården

Vesløsgaard, og her fik Caroline sit hjem i de næste fem år. Guttorm Thomsen slog sig ned som gartner og husmand i den hurtigt voksende stationsby, og i 1913 blev han valgt som den første formand for den nystiftede Vesløs Håndværker- og Borgerforening.

Allerede året efter flyttede hele familien til Sjælland, og Caroline Thomsen forlod den egn, som hun havde levet i og sat sit præg på i omkring 30 år. I de næste knap 20 år levede hun stille og fredeligt sammen med sine børn og børnebørn. Indimellem sad hun sikkert og nød en pibe tobak og tænkte tilbage på den skønne tid, hvor hun var en aktiv og vellidt præstekone i Øsløs. Hun har glædet sig over at afgive sin første stemme til folketingsvalget og frydet sig over, at hun sammen med andre sønderjyder stemte det tabte land tilbage til Danmark i 1920.

Caroline Thomsen døde 1933, knap 80 år gammel, og hun blev begravet på Sjælland. Ved sin død var hun stadig i brevkontakt med nogle af sine gamle venner på Hannæs. Det vides ikke, om hun nogensinde besøgte egnen igen efter 1914.

Ingvard Jakobsen

Født 1957. Læreruddannelse. Forfatter til lokalhistoriske artikler og bøger.

Litteratur og kilder

Niels Sodborg: Lidt om præsterne i Øsløs-Vesløs-Arup, Historisk Årbog 1916.

Ingvard Jakobsen: Turch og Thomsen, Hanherred Bogen 2003.

Samme: Vesløsgård, en herregård på Hannæs, Fjerritslev 2002.

Ellen A.Gregersen og Ingvard Jakobsen: Hannæs, folk og egn, Fjerritslev 1995.

Thisted Amts Tidende og Fjerritslev Avis.

Optegnelser og efterladte papirer om familien Thomsen, Lokalhistorisk Arkiv, Vesløs.

Billeder fra Lokalhistorisk Forening for Sydhannæs.